

Solak-zâde Tarihi'ne Göre İstanbul'un Kuruluşuyla İlgili Efsaneler*

Süleyman Lokmacı**

ORCID:0000-0001-8526-1725

Öz

İstanbul dünya üzerindeki en kadim şehirlerden biridir. Coğrafi konum olarak Asya ve Avrupa kıtasının birleşme noktalarında bulunması hasabiyle önemli bir ticaret merkezi olduğu gibi özellikle Müslüman ve Hristiyan dünyası için sembolik anlamlar taşımaktadır. Belki de bu sembolik anlamlardan dolayı asırlardır en gözde şehir olarak kabul görmektedir. Binlerce yıldır birçok imparatorluklara başkentlik yapmış olan bu gözde şehrin ilk olarak nasıl kurulduğu her dönem için merak konusu olmuştur. Bu nedenle geçmişteki birçok tarih araştırmacıları bu konuya eserlerinde efsanelere yer vererek açıklık getirmeye çalışmışlardır. Birçok kaynakta bu efsanelerin baş kahramanı Hazret-i Süleyman, Byzas, Yanko b. Madyan gibi isimlerdir. XVII. yüzyıl Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yere sahip olan Solak-zâde tarihinde de İstanbul'un kuruluşu ile ilgili efsaneler görülmektedir. Bu çalışmada İstanbul'un kuruluşunda temel öğreti olarak görülebilen efsanelere Solak-zâde Tarihi'ndeki efsanelerde eklenerek tarih yazıcılığındaki efsane çeşitliliğine katkıda bulunulmak hedeflenmiştir. Bu amaçla çalışmada öncelikle şehrin kuruluşu ile farklı kaynaklarda yer alan efsaneler aktarılmış akabinde Solak-zâde tarihinde yer alan efsaneler genel değerlendirme ve analizler şeklinde sadeleştirilerek verilmiştir. Ve son olarak çalışmaya temel kaynak olarak "Nevadir'ül-Vukû" daki ilgili kısımların Avusturya Milli Kütüphanesi A.F. 15 numaralı nüshasının metin transkripti eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Solak-zâde History, İstanbul, Efsaneler, Hz. Süleyman, Byzas, Yanko b. Madyan, Costantinus

Gönderme Tarihi: 20/02/2019**Kabul Tarihi:24/03/2019**

*Bu makale Solak-zâde Tarihi'nin Tahlili ve Metin Tenkidi isimli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-Posta: slokmaci@erzincan.edu.tr

According to the History of Solak-zâde History of Istanbul Legends
About the Foundation

Süleyman Lokmacı

ORCID:0000-0001-8526-1725

Abstract

Istanbul is one of the most archaic cities on the Earth. It has not only been an important trade center owing to its position at the juncture of the Asian and the European continents, but it also has symbolic meanings particularly for the Muslim and Christian worlds. Perhaps because of these symbolic meanings, it has been accepted as the most favorite city for centuries. It has always been an issue of concern how this city was founded, which has served as the capital of many empires for millenniums. Therefore, many historians in the past attempted to elucidate this issue in their writings by means of legends. The starring characters in many sources are the individuals such as the Prophet Suleiman, Byzas, and Yanko bin Madyan. Legends are also encountered in the history of Solak-zâde about the foundation of Istanbul. In this study, it is attempted to make contributions to the legend variety concerning the foundation of Istanbul by adding the legends from the history of Solak-zâde to the legends that are accepted as the basic doctrine. In this purpose, firstly the legends about foundation of the city in different sources are narrated, and second, the legends in the history of Solak-zâde are simplified and presented as general evaluations and analyses. Lastly, the text transcript of the copy of relevant chapters of “Nevadirü'l-Vukû” (numbered A.F. 15 in the Austria National Library) is added, which has been the basic source of the study.

Keywords: Solak-zâde History, Istanbul, Legends, King Solomon, Byzas, Yanko b. Madyan, Costantinus

Received Date: 20/02/2019

Accepted Date: 24/03/2019

Легенды, связанные с основанием Стамбула в «Истории» Солакзаде

Резюме

Стамбул является одним из самых древних городов в мире. Географическое положение находится на самом стыке Азии и Европы и является важнейшим торговым центром. Эти особенности придавали символическое значение городу, в особенности для Мусульманского и Христианского миров. Может быть именно из-за символического значения, город, веками считается самым популярным. В первую очередь, во все времена всех историков интересовало то, как же был основан этот популярный город, который был столицей многих империй на протяжении многих тысячелетий. По этой причине большинство исследователей пытались пролить свет на этот процесс в своих работах используя легенды. Во многих источниках можно увидеть, что главными героями таких легенд являются Сулейман Великолепный, Бизас, Янко бин Мадьян. В «Истории» Солакзаде, занимающей важное место в историографии Османской Империи 17 века, есть легенды об основании Стамбула. Основу теории об основании Стамбула составляют легенды. Настоящая работа нацелена на то, чтобы внести вклад в многообразие легенд путем анализа легенд из «Истории» Солакзаде. С этой целью в исследовании в первую очередь были переведены легенды из разных источников связанные с основанием Стамбула. Была проведена общая оценка и анализ легенд из «Истории» Солакзаде. Таким образом, в работе дается упрощенный вариант этих легенд. В заключении, в качестве основного источника, прилагается транскрипция надлежащих отрывков 15 издания из “Nevadir’ül-Vukû” из Австрийской Национальной Библиотеки А.Ф.

Ключевые слова: «История» Солакзаде, Стамбул, Легенды, Сулейман Великолепный, Бизас, Янко бин Мадьян, Константин

Получено: 20/02/2019

Принято: 24/03/2019

Giriş

Asya ve Avrupa kıtalarının birleşme noktasında bulunan İstanbul, Karadeniz ve Marmara Denizi'yle çevrilmiştir. İki yarımadadan oluşan şehir, coğrafi konumu sayesinde oldukça stratejik bir öneme sahiptir. Coğrafi konumu, açık deniz dalgalarından korunaklı bir limana sahip olması Balkanlar'la Önasya arasında bir köprü konumunda bulunması İstanbul'u ticari açıdan da önemli kılmıştır.¹ Bu stratejik önemin yanında Hristiyanlığın resmi din olarak ilk defa İstanbul'da kabul edilmiş olması ve İslam Peygamberi Hazret-i Muhammed (SAV)'in İstanbul'u feth eden komutan ve askerlerle ilgili olarak övücü nitelikteki hadis-i şerifi İstanbul'un Müslümanlar ve Hristiyanlar için manevi bir önem kazanması sonucunu da doğurmuştur.

İstanbul'un tam olarak ne zaman kurulduğu hakkında kesin bir malumat bulunmamaktadır. Bununla birlikte farklı zamanlarda kurulmuş Grek Koloni Şehirlerinin varlığı bilinmektedir. Bu koloni şehirleri Chalcedon (Kadıköy), Chrysopolis (Üsküdar) ve Sykae (Galata) şehirleridir.² Milattan önce 2. Yüzyılda Roma İmparatorluğu'na bağlanan şehir 330 tarihinde İmparator Costantinus tarafından başkent yapılmış ve bu tarihten itibaren Konstantinopolis ismiyle anılmaya başlanmıştır.³ İstanbul 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed'in fethine kadar Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkentliğini yapmıştır.⁴

İstanbul'un Kuruluşu İle İlgili Efsaneler

İstanbul'un kuruluşuyla ilgili birçok efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerden ilki Kral Inakhos'un kızı Lo ve Zeus arasında yaşanmış aşka dayanmaktadır. Zeus, eşi Hera'nın bu aşktan haberdar olması üzerine sevgilisi Lo'yu Hera'nın gazabından koruyabilmek için beyaz bir ineğe çevirir. Hera ineğe çevrilen Lo'yu Zeus'tan alarak akrabası yüz gözlü dev Argos'un denetimine verir. Ancak Zeus'un Hermes isimli

¹ Doğan Kuban, "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık Dergisi*, sy. 5 (1970): 26.

² Doğan Kuban, "İstanbul'un Tarihi Yapısı", *Mimarlık Dergisi*, sy. 5 (1970): 26; "Chalcedon", Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Chalcedon> (06.02.2019); "Üsküdar", Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/place/Uskudar> (06.02.2019); Zeynep Çelik, "19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul", İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, 16; İstanbul Haritaları için Ek-2'ye bakınız.

³ Engin Akyürek, "I. Constantinus ve Konstantinopolis", *Aktüel Arkeoloji*, sy. 37 (2014): 76; İmparator Costantinus'la ilgili olarak bakınız İlber Ortaylı, "Büyük Constantin ve İstanbul", *Milliyet Gazetesi*, 28.05.2011, www.milliyet.com.tr/buyuk-constantin-ve-istanbul/ilber-rtayli/pazar/yazardetay/29.05.2011/1395940/default.htm, (07.02.2019).

⁴ Bununla birlikte 1204-1261 yılları arasında Latin İmparatorluğu'na da başkentlik yaptığı bilinmektedir. Konuyla ilgili olarak Filip Van Tricht, "Konstantinopolis'te Latin İdaresi" (1204-1261), çev. Ahmet Aydoğan, Turhan Kaçar, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Siyaset ve Yönetim I*, İstanbul B.B. Kültür A.Ş. Yay. 2016, 58.

habercisi dev Argos'u büyüleyerek öldürür. Bunun üzerine Hera Lo'ya bir at sineği musallat eder. Lo sinekten kaçmak için uzun yollar aşar. Kydaros (Alibeyköy Deresi) ile Barbyzes (Kağıthane Deresi) ırmaklarının balçık denize döküldükleri Semystra (Eyüp)'ya gelerek burada Zeus'la olan birlikteliği sonucu bir kız dünyaya getirir. Bu bebeğe alnında boynuz biçiminde çukıntı olması sebebiyle Keroessa adı verilir.⁵ Şehrin kuruluşu ile ilgili en yaygın olan efsaneye göre İstanbul'un kurucusu Byzas bu kız ile Poseidon'un oğludur. Diğer bir rivayette ise Byzas nymphe Semystra'nın çocuklarından birisidir. Efsaneye göre "Trakya krallarından Medias Byzas'ı bölgeye zarar veren vahşi bir hayvanla dövüşmesi için görevlendirir. Bu mücadeleden üstün ayrılan Byzas Tanrılar için bir boğa kuban eder. Bu sırada kurbanın kalbini kapalı kartalı takip eden Byzas kartalı takip ederek Sarayburnu'na kadar gelir ve burada bir şehir kurmaya karar verir".⁶

Byzas'ın başrolde olduğu diğer efsanede ise İstanbul'un kuruluşunu şu şekilde anlatmaktadır: "Argos veya Megara'dan gelen göçmenlerin reisi olan Byzas kuracakları şehrin mevkisinin tayini için Apollon Mabedi'nin kahinine müracaat edince kâhin şehrin körler memleketinin karşısında kurulmasını söylemiştir". Körler memleketinden kastedilenin daha önce bu bölgeye gelerek beğenmeyen ve şehirlerini Kadıköy'de kuran ahali olduğu iddia edilmektedir.⁷

İstanbul'la ilgili bir diğer efsanede ise Kral Costantinus ülkesi için yeni bir başkent kurmak isterken Niş, Sofya ve Selanik şehirlerini ziyaret etmiş. Ancak bir gece rüyasında Tanrı ona başka bir şehir bulmasını söylemiştir. Bunun üzerine Costantinus Byzantion'u başkent yapmaya karar vermiştir.⁸

İstanbul'un kuruluşuyla ilgili olarak Hazret-i Süleyman Peygamber'in başrolde olduğu efsaneler de mevcuttur. Bu efsanelerden birinde Hazret-i Süleyman Peygamber karısının İsrail'in yasa levhalarının bulunduğu, Kral Davud'un oturduğu kutsal yerde yaşamasını istemez. Bu sebeple karısı için bir ev yaptırır. Efsaneye göre başmelek

⁵ Özgür Vırlan, "Byzantion'dan Konstantinapolis'e Şehrin Kuruluş Efsaneleri", *Zeytinburnu Belediyesi Kültür, Sanat, Şehir Dergisi (zdergisi)*, <https://zdergisi.istanbul/makale/byzantiondan-konstantinapolise-sehrin-kurulus-efsaneleri-166>, (07.02.2019).

⁶ Murat Arslan, "Byzantion bir Kuruluş Söylencesi Efsanelerden Tarihsel Dönemlere", *Aktüel Arkeoloji*, sy. 37 (2017) 50; Işın Demirkent, "İstanbul", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 23, Ankara: TDV Yayınları, 2001, 205.

⁷ Abdulkadir Emeksiz, "Efsanelerin İstanbul'u, Fetih ve Fatih", *Fatih Sempozyumları I-II (2005-2006) Bildiri Kitabı*, 2007, 150.

⁸ Özgür Vırlan, "Byzantion'dan Konstantinapolis'e Şehrin Kuruluş Efsaneleri", *Zeytinburnu Belediyesi Kültür, Sanat, Şehir Dergisi(zdergisi)*, <https://zdergisi.istanbul/makale/byzantiondan-konstantinapolise-sehrin-kurulus-efsaneleri-166>, (07.02.2019).

Mikail gökten inerek denize büyük bir kazık çakmış ve bu kazığın iki yanından gelip biriken çamurlar orayı sık bir sazlığa çevirmiştir. Daha sonra burada Roma İmparatorluğu kurulmuştur.⁹

Evliya Çelebi'nin Seyahatname isimli eserinde bulunan efsaneye göre Ferenduz Adasında hükmeden Sidon isimli padişah Hazret-i Süleyman Peygamberin getirdiği dini kabul etmemiş ve bunun üzerine Hazret-i Süleyman bu padişah üzerine ordusuyla hareket ederek onu mağlup etmiş. Sidon'un Aline isimli kızını ise kendisine eş olarak almıştır. Aline'nin isteği üzerine temaşalık adıyla bir saray yaptıran Hazret-i Süleyman kendi otağını Sarayburnu'nda kurdurur Havasının ve suyunun kendisini dinçleştirdiğini görünce hemen büyük bir saray ve köşkler yaptırır ve hayır duada bulunur.¹⁰

Evliya Çelebi'nin anlatmış olduğu bu efsanenin benzerine Oruç b. Adil'in kendi ismiyle meşhur olan Oruç Bey Tarihi'nde rastlamaktayız. Küçük farklılıklarla birlikte neredeyse aynı olan efsaneye göre Firengistan Vilayeti'nin en büyük padişahı olan Ankur, Hazret-i Süleyman'ın peygamberliğini, insanlara ve cinlere hükmettiğini bilmesine rağmen ona itaat etmemiş. Bunun üzerine Hazret-i Süleyman insanlardan ve cinlerden kurulmuş bir orduyla Ankur'un üzerine yürümüş ve onu mağlup ederek öldürmüştür. Ankur'un güzelliği ile meşhur Şemsiyye isimli kızına âşık olan Hazret-i Süleyman kızı kendisine nikah ettirmiştir. Daha sonra eşinin Hazret-i Süleyman'dan, kendisi için benzersiz bir köşk yaptırmasını isteyince Hazret-i Süleyman emrindeki devlere, perilere, insanlara ve cinlere bu işi emretti ve Rum Vilayeti'nde, Akdeniz kenarında Aydıncık Dağı'nda Temaşalık adında bir köşk yaptırdı.¹¹

Oruç Bey Tarihi'nde geçen bir diğer efsane ise Yanko b. Madyan isimli bir padişahla ilgilidir. Bu efsane makale konumuz olan Solak-zâde Tarihi'ndeki efsaneyle neredeyse aynıdır.¹² Yanko b. Madyan'ın Kantur isimli veziri Hazret-i Süleyman'ın bina ettirdiği Mescid-i Aksa'yı görmüş ve padişahına “bu zamanda şimdi Süleyman sensin. Nola sen dahi bir şehir bünyâd etsen kim âlemde anılsın” diye bir tavsiyede bulunmuş. Yanko b. Madyan gece gündüz hep nerede bir şehir kursa diye düşünürmüş. Bir gece rüyasında şehri nerede kurması gerektiği gösterilmiş. Sabah olduğunda düşünü

⁹ Stefanos Yerasimos, “Türk Metinlerinde Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri”, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1993, 52.

¹⁰ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Sadeleştiren Tefvik Temelkuran, Necati Aktaş, İstanbul: Üçdal Neşriyat, c 1, 1976, 16-17.

¹¹ Oruç b. Adil, Oruç Bey Tarihi, Hazırlayan Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014, 74-76.

¹² Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi eserini kaleme alırken bu hususta kaynak olarak Oruç Bey Tarihi'ni kaynak olarak kullanmış olabilir.

vezirlerine anlatmış ancak onlar da çaresiz kalmışlar, rüyada şehrin kurulması istenilen yeri bilememişler. Yine bir gece Yanko b. Madyan uykudayken tahtıyla döşeğiyle Kostantin'e götürmüşler. Uyandığında kendisini bilmediği bir yerde bulan Yanko b. Madyan ve vezirleri bu yeri çok beğenerek bir şehir kurmak için yedi yıl uğraşmışlar. Dünyanın dört bir yanındaki padişahlara elçiler göndererek ülkelerinden mimarlar ve işçiler göndermelerini istemişler. Şehrin inşaa edilmesi için gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra kırk kez yüz bin er ve kırk mimar ve iki yüz bin ırgad kırk günde kaleyi inşaa etmişler. Gün başına bir burgoz yapıp üç yüz altmış burgoz, her burgozun aralığında altmış beden etmişler ve altmış kapı etmişler. Ayrıca yüz kilise, yüz hamam, yüz kervansaray ve altmış bin ev inşaa etmişler.¹³

Solak-zâde Tarihi'ne Göre İstanbul'un Kuruluşuyla İlgili Efsaneler¹⁴

Solak-zâde Tarihi'nde İstanbul'un kuruluşuyla ilgili anlatılan efsane Oruç Bey Tarihi'nde anlatılan efsaneyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Solak-zâde Tarihi'nde anlatılan efsaneye göre Yanko b. Madyan Hazret-i Süleyman'ın fermanı ile Aydıncık'ta devlerin ve cinlerin bina etmiş olduğu Temaşalık dedikleri yeri kendisine tahtgah edinmiş imiş. Kendisi de isminin kıyamete kadar baki kalması arzusuyla böyle bir şehir kurmaya karar vermiş. Bir gece rüyasında nuranî biri ona hitap ederek isminin kıyamete kadar baki kalması için bu mahalde bir şehir inşa etmelisin demiş. Sabah uyandığında gördüğü rüyayı vezirlerine anlatan Yanko, rüyasında gördüğü yerin neresi olabileceği ile ilgili bir cevap alamayınca tekrardan uyumuş. Bu defa ise döşeği ile birlikte mezbur mahalle götürülmüş. Uyandığında bulunduğu yerin neresi olduğunu bilemediği için bir miktar elem çektikten sonra birkaç kişiye denk gelmiş ve durumunu anlatınca Yanko'yu o bölgenin hâkimine götürmüşler. Hâkim kişi Yanko'yla birlikte etrafı gezip dolaşmış. Yanko bu yeri görünce ziyadesiyle beğenmiş ve nasıl bir şehir yapacağını tasavvur etmiş. Daha sonra yedi iklimde bulunan padişahlara nameler göndermek suretiyle ülkelerinde bulunan mühendis, mimar ve münecimleri davet etmiş.

Şehrin kurulacağı yer bu şekilde tespit edildikten sonra temel kazma sırasında büyük bir bina ve bu binanın içerisinde mıknatıstan düzölmüş ve gözleri elmasdan

¹³ Oruç b. Adil, Oruç Bey Tarihi, Hazırlayan Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014, 77-83.

¹⁴ Bu kısımda Solak-zâde Tarihi'ne ait Avusturya Milli Kütüphanesi, Türkçe El Yazmaları Koleksiyonu'nda A.F. 15 Numarasıyla kayıtlı nüshanın 73^b-76^a varakları sadeleştirilmek suretiyle kullanılmıştır.

yapılmış altı adet kerkes¹⁵ bulunmuş. Bu kerkeslerin önlerindeki levhalarda ise tarihler ve kerkeslerden muradın ne olduğu yazılmış. Levhalar üzerindeki yazının hangi lisanda yazılmış olduğunu kimse bilemeyince o asırda yaşayan alimlere bunu sormuşlar ve bunun altı yöne işaret ettiğine ve her gelen mahlukun bin yılda bir kerkes düzdüklerine ve bin yıl dolduğunda tamam olanın başını kesip yeni bir kerkes düzüp kubbe içine koyduklarına kanaat getirilmiş. Bunun yapılmasındaki maksut ise Allah'ın varlığının ezeli ve ebedi ve mekândan münezzeh olduğunun idrak edilmesiymiş.

Yanko b. Madyan yedi yıl boyunca inşaa için gerekli bütün malzemeleri hazırlattığı gibi her memleketin padişahları da durumlarına göre mimarlar göndermişler. Etraftan yardıma gelen askerler ile kendi askerinin bir araya gelmesiyle kırk kere yüz bin âdem hazır olmuş. Ayrıca kırk bin mimar ve iki yüz bin ırgat toplanmış. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra temelin atılması için müneccimler tarafından belirlenen ve şehrin kıyamete kadar mamur olmasını sağlayacağını düşündükleri mübarek bir saatin gelmesi beklenmeye başlanmış ki bu an otuz yılda bir gelirmiş. Bir cumartesi günü Merih saatinde Allah'ın takdiriyle bir leylek ayladığı yılanı havada taşırken işaret için kurulan çanların üzerine düşürünce müneccimler bekledikleri saatin geldiğine kanaat getirmişler ve şehrin temeli atılmış. Ancak hata olduğu anlaşılınca müneccimler Yanko'ya gelerek durumu anlatmışlar. Hayrete düşen Yanko sonunda şehrin ellerinden çıkacağını ve başkasına intikal edeceğini bilmiş. Zaruri olarak şehrin tamamlanması için hazır bulunan kırk kere yüzbin asker ve kırk bin mimar ve iki yüz bin ırgat kırk günde şehrin surlarını tamamlamışlar. Üç yüz altmış burç ve her iki burcun arasında otuzar beden yapılarak altmış yerde kapılar açılmıştır. Ayrıca bin bir kilise ve altmış bin hane ve yüz adet hamam ve beş yüz saray bina etmişler. Şehrin inşası tamam edildikten sonra etraftan cebren ve kahren birçok ev göçe zorlanarak İstanbul'a getirilmiş. Şehir Yanko ismiyle şöhret bulmuş. Şehrin koruması için Çorlu, Ereğli ve Silivri kalelerinde sakin olanlar görevlendirilmişler.

Yanko b. Madyan daha sonra büyük bir dikili taş ve bu dikili taşın üzerinde yedi başlı bir ejder ve ejderin üzerinde ise kendi heykelini yaptırdıktan sonra hemen bu heykelin önünde büyük bir kilise inşaa ettirmiş ki bu kilisenin bin hücresi varmış ve her hücrede yedi ruhban bulunmuş. O asırda Beytü'l-Mukaddes'de sakin bin beşyüz yaşında, Hud Peygamber zamanından kalma bir keşiş de Yanko'nun inşaa ettirdiği kiliseye yerleştirilmiş. Kilisede ikamet eden ruhbanların gıdaları sadece zeytinmiş.

¹⁵ Kerkes: Akbaba bkz. Şemseddin Sami, Kamus-i Türkî, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 2015, 633.

Yanko ruhbanların gıda ihtiyacını karşılamak için mağrip diyarında Rukiye isminde ulûm-i garibede mahir ve tılsımlar yapmaya gücü yeten bir şahsı İstanbul'a davet ederek ona bir tılsım düzdürmüş. Bu tılsım saf altından bir sığircık kuşu ve elmas ve yakut ile müzeyyen kılınmış bir zeytin çekirdeği düzerek çekirdeği sığircık kuşunun ağzına vermiş. Ayrıca altın bir levha üzerine Tevrat ve Zeburda geçen Allah'ın isimlerinden bazılarını yazarak kilisenin kubbesine koymuşlar. Yine İsfahan'da bulunan sığircık suyundan her birinin içinde beşyüz dirhem su bulunan yüz çömleği İstanbul'a getirmişler ve bu çömleri kilisenin kubbesinden asmışlar. Bu sayede sayısız sığircık kuşu bu tılsımın etkisiyle zeytin zamanında topladıkları zeytinleri kiliseye taşımışlar. Her sene bu olay kırk gün boyunca aralıksız devam edermiş.

Rukiye'nin bu maharetinden sonra Arkanus isimli birisi dahi Rukiye'nin bu hünerlerini duyunca İstanbul'a gelmiş, tunçtan bir küp yapıp içini civa ile doldurmuş ve saf altından bir balık yaparak Allah'ın isimleri ve havass ile güçlendirmiş. Balığı küpün içine koyduktan sonra küpün ağzını muhkem bağlayarak deniz kenarına yaptırttığı dikili taşın üzerine koydurmuş. Hava ısındığı zaman küp de ısınır içinde bulunan civa hareket etmekle balık tılsımını da hareket ettirmiş. Denizdeki balıklar tılsımın etkisiyle deniz kenarında yapılan dikili taşın etrafında toplanırlarmış. Kilisedeki ruhbanlar bu balıkları toplayıp satarlar ve elde edilen parayla ihtiyaçlarını karşılarırlarmış.

Yanko b. Madyan şeytanın iğvası ve gururuna yenilmesi neticesinde putperest olunca Allah'ın gazabıyla şiddetli yağmurlar yağmış. Sanki Nuh Tufanı tekrar yaşanmış. Bunun ardından büyük bir deprem olmuş. Ahali yardım ümidiyle büyük kiliseye sığınmış. Depremın etkisiyle kilisenin kubbesi ve duvarları tamamen yıkılmış. İçerisinde bulunan müşrikler ve Yanko ve hizmetkârları helak olmuş.

Solak-zâde bundan sonra İbrahimpaşa Sarayı (Atmeydanı Sarayı)'nın depremden yıkılan büyük kilisenin yerine kurulduğunu ve Sultan Süleyman Kanunî'nin Vezir-i Azamı olan Makbul İbrahim Paşa'nın da Yanko b. Madyan neslinden geldiğini iddia etmiştir.

Solak-zâde'ye göre İstanbul'un ikinci banisi Yanko'nun oğlu Bozantin'dir. Büyük depremden sonra İstanbul kırk yıl boyunca harap kalmış ve vahşi hayvanlar ve türlü türlü haşeratla dolmuş. Deprem sırasında Yanko'nun Bozantin isimli oğlu büyük kilisede bulunmadığı için ölmekten kurtulmuş. Bir süre Macaristan'da padişahlık yaptıktan sonra yine İstanbul'a gelerek şehri tamir ettirmiş. Tamirat yapılırken evlerin en fazla üçer dörder katlı yapılmasına dikkat etmişler. Bozantin daha önce babası

tarafından yaptırılan ve büyük depremde yıkılan dikili taşın yerine yenisini dikerek üzerine kendi heykelinin üzerinde oturduğu bir fil heykeli yaptırmış. Bozantin'in kendisini fil üzerinde göstermesinin sebebi ise çok ağır olduğu için filden başka nesnenin kendisini taşıyamayacak olmasıymış. Bozantin de babası gibi putperest olmakla birlikte halkını kendisine secde etmeye zorlarmış. Muhalefet edenleri de yaptırmış olduğu dikili taştan aşağı atarak öldürürmüş.

Bozantin bu suretde otuz sene hükümet ettikten sonra Allah onu cezalandırmak için veba hastalığını ülkesine musallat etmiş. Bu sebepten şehir halkının yarısı kısa bir sürede ölmüş. Bozantin bir gün içki alemindeyken yine büyük bir deprem meydana gelmiş ve halkıyla birlikte helak olup gitmiş.

Bu büyük yıkımdan sonra İstanbul şehrinin üçüncü banisi Bozantin neslinden Kostantin b. Alaniye isimli bir padişaktır. Bu padişah Hazret-i İsa'nın getirdiği dine tabi olmak suretiyle büyük bir şeref kazanarak kuvvet ve kudret sahibi olmuş. Kostantin Kayseri'de hüküm süren Herkil'in kızı Sofya ile evlendikten sonra İstanbul'un yeniden inşaasını murad edinmişler. Rivayete göre şehir uzun zamandan beri boş kalmış olduğu için içerisinde yılanlar ve ejderhalar türediğinden kimsecikler şehre yaklaşamazlarmış. Bu sorunun halli için yine tunçdan biri birine sarılmış yılanlar tılsım edilmiş ve Atmeydanı'na koyulmuş. Bu tılsım sayesinde şehirdeki bütün yılanlar ve çiyenler helak olmuş.

Solak-zâde bu kısmın devamında yapılan tılsımın halen Atmeydanı'nda bulunduğunu yazmış. Hatta Sultan Süleyman Kanunî'nin Vezir-i Azamı olan Makbul İbrahim Paşa'nın bir gün cirit oynarken elinden atmış olduğu topuzun o tılsıma değip, tılsımın bir köşesini kırdığını ve bundan sonra İstanbul'da çeşitli boylarda yılanların görülmeye başlandığını, ancak bunların zarar veremeyecek kadar zayıf olduklarını da eklemiştir.

Solak-zâde Tarihi'nde Konuyla İlgili Kısmın Transkripsiyonu¹⁶

Derbeyân-ı Binâ-yı İstanbul

Ba'zı kütüb-i tevârihde mestûrdur ki nesl-i Şeddâd'dan Yânko bin Mâdyân nâm bir pâdişâh-ı sâhib-i ihtişâm Süleyman (على نبينا و عليه السلام) fermânı ile Aydıncık'da

¹⁶ Bu kısımda Solak-zâde Tarihi'ne ait Avusturya Milli Kütüphanesi, Türkçe El Yazmaları Koleksiyonu'nda A.F. 15 Numarasıyla kayıtlı nüshanın 73^b-76^a varaklarının transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyon uygulanırken uzatmalar için (^), ayın (ع) harfi için (‘), hemze için (’), kaf (ق) ve gayn (غ) harflerinden sonraki uzatmalar için ise () işareti kullanılmıştır.

dîv ve cinni binâ etdiği temâşâlık dedikleri kasr-ı dil avîzi tahtgâh edinmiş idi. Bir gün anda olan sanâyi-i acibe ve nakûş-i garibiye temâşâsına meşgûl iken hâtırına bu lâyh olur ki bu dahi âlemde bir eser koyup kıyâmete degin nâmı bâkî kala. Bir gice ol fikir ile âlem-i hâba varup şimdi İstanbul olduğu mahalli görür bir pür-nûrâni vâkı'asında hitâb edüp der ki “hâlen bu mahall-i münâsibde bir şehir bünyâdına himmet etmek gereksin ol sebeble senin nâmın ilâ inkirâzi'd devrân mezkûr ola” diyü ilkâ ider. Bîdâr olıcak gördüğü vâkı'ayı vüzerâsına nakl edüp “hiç böyle mahal bilir misin” diyü suâl eder. Vezîrler ne cânib olduğun ta'yîn edemeyecek girü halvetgâhına varup endişe ile tekrâr hâba vardıkda bu kerre istirâhat etdiği döşegi ile kaldırup mahalli mezbûre korlar. Bîdâr olıcak tenhâlık elemi ile canından bîzâr olup keyfiyyet-i ahvâl ve def'-i melâl için kemâl-i ızdırâbla her tarâfa şitâb eder. Âkıbet birkaç kimseye rast gelüp hâlini i'lâm etdikde ol nevâhînin hâkimine i'lâm ederler.

Acele ile gelüp erişüp dâmenine yüz sürüp hizmet-i makâmında durdu ve şerâ'it-i ubûdiyyetini yerine getirüp Yânko'yu ata süvâr eyledi ve ikisi ma'ân ol etrâfi geşt ü güzâr edüp gezindiler. Yanko gördü ki Akdeniz ile Karadeniz kavuşduğu bogazda sünbûse şeklinde iki cânibi deryâya ve bir cânibi karaya vâkı' olmuş cezireye müşâbe bir yerdir. Yânko bin Mâdyân ol yeri görecek ziyâde beğendi ve ne ma'küle şehir yapacağını tahmîn kıldı ve kendü bu tarâfda bu tahmîn üzre iken berü cânibde çünkü sabâh oldu. Erkân-ı devleti pâdişâhı yerinde bulamayup ne hâl olduğun bilmediler ve etrâf ü cevânibe âdemler salup cüst ü cûda iken nâgâh pâdişâh fîlân mahalde bulundu diyü haber-i beşâret geldi. Vüzerâ ve ümerâ teftîş-i bisyâr ve tefahhus-i bî-şumâr elemenden halâs olup pâdişâhları hizmetine şitâb etdiler. Yânko bin Mâdyân erkân-ı devletini görecek şâdman olup ol mahalde bir şehir binâ olunmasına kendüye işâret olundugun bunlara i'lâm eyledi. Cümlesi emre imtisâl edüp hemân mübâşerete meşgûl oldular. Ve bi-l-cümle yedi iklimde olan mülûke nâmeler gönderilüp ne denlü mühendis ve mi'mâr ve müneccim-i pesendîde kâr var ise ol mahalle ihzâr edüp bir rûz-i firûzda temelini kazmağa mübâşeret kıldılar. Çünkü kırk arşûn mikdârı umkan yeri kazdılar. Nâgâh bir azîm kubbe zâhir oldu. Dâiresi ve kaddı tamâm kırk zirâ' idi. Kapısını ardından muhkem sedd etmişler ve ne hâl ise kapıyı açdılar. İçinde beş yerde yedişer kerkes buldular. Bu cümlelerin ancak birinin başı var mâ'adâsı bî-serlikle nümûdâr ve bir yerde altı kerkes gördüler. Anların uslûbu sâ'irine mugâyyir bu zikr olunan kerkesler mîknâtîsdan düzülmüş ve gözleri elmasdan vaz' olunmuş ve her birinin önünde bir levha var üzerlerine târîhler yazılmış. Ve ol kerkeslerden murâd ne idüğü kazılmış. Ol

levhaları alup nazar etdiler ne lisan üzre olduğunu kimse bilmedi. Ale'l-husûs ol asırda Eflatun'a mu'âdil nice hekîm-i zû fûnun var idi. Her biri mahâret ve fazîletle şöhre-i dâr ü diyâr idi. Nihâyetü'l-emr akılla bir veche tahmîn bu rumûzi böylesine ta'yîn eylediler ki hâriçde olan altı kerkesler cihât-ı sitteye işâret ve kerkes bin yıl yaşamağla meşhûr. Ekser millet olmağın her gelen mahlûk bin yılda bir kerkes düzûp ol kubbe içine korlar imiş. Çünkü bin yıl tamâm ola anın başını giderüp bir kerkes dahi düzûp uslûb-i sâbık üzerine ol kubbeye korlar imiş ve-kıs alâ hazâ her bin yılda bir kerkes koyup çün yedi bin yıl tamâm ola ol mahlûkun devri âhir olup yerine gelen mahlûk bu kâ'ideyi icrâ ederler imiş ve bu cümleden maksûd Hazret-i Kadîm-i Bî-Zevâlin bî-zamân ve bî-mekân olduğunu tefehhümdür. Ve dünya halk olalı kerkesler hisâbınca devr-i Âdeme gelinceye degin kırk dört bin bu kadar yıl olur. Andan evvelini bilmediler kim dünyâ yaradılalı ne kadar müddettir. (لا يعلم الغيب الا الله)*.

El-kıssa: Yânko bin Mâdyan yedi yıl kâmil lâzime-i binâ olan taşını ve kirecini ihzâr etdirdi. Her memleketin pâdişâhları hâllu hâlince bennâlar gönderüp etrâfdan mu'âvenete gelen asâkir ile kendü askeri cem'an kırk kerre yüz bin âdem cem' oldu. Ve kırk bin bennâ ta'yîn olunup iki yüz bin ırgâd kaleme geldi. Ba'dema müneccimin kavlince bir sa'd sâ'at var imiş ki otuz yılda bir gelir imiş. Ol sâ'ati gözedüp dururlar idi. Tâ ki ol hînde temel bırakıla ve ol suvâd-i azimenin tâ rûz-i kıyâmet ma'mûreligi ve sükkânının ahvâli bâ-irâdet müyesser ola.

Pes yer yer minâre misâl meyiller yapırdılar ve biri birine muttasıl resenler bend edüp câ-be-câ çânlar asdılar ki ol sâ'at-i ma'hûd geldikde def'aten çalalar ve bennâlar dahi te'hîr etmeyüp bir ugurdan temel bırakalar. İttifâken müneccimin usturlab ile mutarassıd sâ'at-i sa'âdet karîn olup dururken daha vakit gelmedin şenbih günü merih sâ'atinde kazâ-yı asmânî ve hükmi-i Rabbânî ile bir leylek bir yılânı sayd edüp hevâ yüzünden götürüp giderken minkârından halâs olup çânların birine dokunmağla sadâ verince ol sâ'at hulûl etdi kıyasında olup ne kadar çânlar var ise hep çaldılar. Çânların sadâsını bennâlar çünkü işitdiler. Vakit erişdi diyü ale'l-fevr temel bırakmaga mübâşeret kıldılar. Kesret-i bennâ şol hadde idi ki anı vâhidde temel yer yüzüne çıkdı. Müneccimin feryâd günan Yânko bin Madyân yanına gelüp hatâ olduğun ve esâs binâ nâ-muvâfik sa'âdde bulunduğunu i'lâm etdiler. Yanko'yu hayret aldı ve melûl olup tedârikden kaldı. Bildi kim âkıbet bu şehir kendilerin elinden çıkup âhire intikâl edecektir. Bi'z-zarûre itmâmına ihtimâm edüp bu tarikle kırk kerre yüz bin asker ve

* Gaybı Allah'tan başkası bilemez.

kırk bin bennayân-ı hüner-ver ve iki yüz bin ırgâd-ı pîşegîr bi-l-ittifâk çalışdılar ve şeb-i rûz sa'y ü ikdâmla duruşdular. Kırk günde ol şehir-i azimin sûrunu gâyete ırgürdiler.

Husûsen eyyâm-ı sinnûvî hisâbında etrâfına üç yüz altmış burc ihdâs etdiler ve her iki burcun beyninde otuzar beden bünyâd edüp altmış yerde kapılar vaz' olundu. Bâ'dehu bin bir kilisâ ve altmış bin hâne-i dil-küşâ ve yüz aded hamâm-ı hayât fezâ ve beş yüz kıt'a kârbân-ı sarây-ı bî-hemtâ binâ etdiler. Tâ ki şehir-i mezbûr tamâm oldu. Etrâf-ı cevânbiden cebren ve kahren nice evler sürüldü ve nice şehir harâb olup halkı İstanbul'a getirildi. Vakta ki şehrin levâzımı tamâm oldu. İsmi Yanko konulup bânîsi şöhret ile benâm oldu. Ve şehre karîb yerlerde üç yüz altmış pâre kal'a dahi yapıldılar. Tâ ki mahall-i zarûretde etrâfdan leşker talebine ihtiyaç çekilmeyüp ol kal'alarda sâkin olanlar şehrin hıfz-ı hırâsetine kâdir ola. Hâlen Çorlu ve Eregli ve Silivri ol hisârlardandır derler. Gayrılar murûr-i eyyâmla harâb olmuşdur diyü rivâyet ederler.

Bundan sonra Yanko bin Madyân bir azîm mîl binâ etdirüp ol mîlin üzerinde yedi başlu bir ejder ve ejderin üzerinde kendinin sûreti mukarrer ve önünde bir ulu kilisâ-yı kârgir cümlesi tekâmül olunup ve kilisânın içine tamâm bin hücre yapıdrup her hücreye sâkin olmak için yedi ruhbân ta'yîn eyledi. Ol vakit dahi din-i İsâ zuhûr etdiğine binâen okudukları tevrât ve zebûr idi. Ol asırda Beytül-Mukaddesde sâkin bin beş yüz yaşında bir keşîş var idi ki cümle ruhbânlara ser defter ve sâlâr idi. Yanko hezâr i'zâz ile anı getirdi. Hûd Peygâmbere zamânından kalmış bir pîr olmağla vücûdunu mahz-ı teberrük ve teyemmün bildi ve günde bir def'a gelüp anı ziyâret ederdi. Ve yedi bin ruhbânı anın hizmetine ta'yîn edüp ri'âyet ve hürmetde kusuru yoğ idi. Bu zikr olunan keşîşlerin gıdâları mücerred zeytûn idi. Ol zamânda magrîb diyârında Rukiya nâm bir merd-i hüner-mend var idi ki ulûm-i garibede mâhir ve tılsımât düzmege kâdir bir şâhıs idi. Haber aldı ki Yanko bin Madyân Rum Vilâyeti'nde bir şehir-i bî-nazîr ve bir kilisâ-yı kebîr yapıdirmış. Arz-ı hüner etme için İstanbul'a geldi. Seyyârâtın kırânı hengâmında zer-i hâlisden bir sığırcık kuşu şekli ile bir zeytûn çekirdeği düzdü ve elmâsı ve yâkût ile müzeyyen kılup çekirdeği kuşun ağzına verdi ve bir altun levha üzerine Tevrât ve Zebûr'daki Esmâullah'dan ba'zı vefk ü tılsımât resm edüp ol kilisâyı azîmin kubbesine bend etdi. Bâ'dehu İsfahân Vilâyeti'ne varup nevâhisindeki sığırcık suyundan yüz kûmkûma su aldı ki her kûmkûma beşer yüz dirhem su ile memlû olup İstanbul'a getirdi. Felâcerem Hikmet-i Bârî ile ol suda bu hâssa mukarrerdir ki her yüz dirhem suya bir sürü sığırcık kuşu musahhar ola ve ol suyu her kanki diyâra getürseler ol kuşçagızlar anda aşiyân tutup mütemekkin olalar. Ammâ be-şart anki yere konulmayup

yüksek yere asâ koyalar. Eger yere konulsa dağılmaları muhakkaktır (على كل شيء قدير) (والله).* Bi'l-cümle bu ameli tamâm edüp mahalline vaz' eyledi. Ya'ni ol yüz kûmkûma suyu ol kilisânın kubbesine zincir ile avîze kıldı ve ruhbânlara ta'lim eyledi ki her sene zeytûni gele ol levhî sığırık şikârında olan tılsımı mücevhere asâlar. Kâdir-i mutlâkın kudretini müşâhede edeler.

Pes sâl-i evvelde zeytûn vakti geldikde levhâ ol şekl-i ma'hûde ta'allik etdiler. Her kûmkûma için beş alay gelüp her birinin adedi hadden efzûn ve kıyâsdan bîrûn idi ve her birinin minkârında bir zeytûn ve iki pençesinde iki zeytûn var idi ve her biri ol şeklin üzerine zeytûnunu nisâr etdi ve her sene kırk gün bu hâl üzre olup ba'dehu levhi hıfz ederler idi. Bu vechile bî-hisâb zeytûn cem' olup ol ruhbânlara gıdâ olduğundan mâ'ada efdâlesini fûrûht edüp sâ'ir hevâyicleri ve levâzımını anınla görürler idi. Çünkü Rukiya bu hünerleri gösterdi. Arkanus nâm bir hekîm dahi Rukiya ile bir üstâda hizmet etmişler idi. İlm-i nâr-ı necât ve tılsımâtda mahâret-i külliye sâhibi idi. İşti ki Rukiya Rum Vilâyeti'nde izhâr-ı hüner kılmış. Ol dahi magrîb-i zemînden İstanbul'a azm edüp geldikde tûçdan bir hüsrevânî küp düzüp içini jîve ile doldurdu. Ve sâfi altundan bir balık şekli dahi düzüp ba'zı havâss ve Esmallah olan mücerribâtdan gibi muhkem bağladı. Mücerribatdan ol balığın üzerine nakş eyledi. Ba'dehu ol balığı küp içine koyup küpün agzını kîse-i hasîsân gibi muhkem bağladı ve kenâr-ı deryâda minâre misâl bir mîl-i pür-eşkâl yapıdırup fi'l-hâl ol küpü mîlin üzerine vaz' eyledi. Her gâh havâyâ harâret galebe etse ol küp kızar idi. İçinde olan jive hareket etmekle balık şekli tılsım dahi nevâ-i harekete gelür idi. Lâcerem deryâda balıklar şevke gelüp kendilerin ol mîlin etrâfına pür-tâbî ederler idi. Bu vechile bî-nihâye balık hâsıl olup ol balıkları satarlar ve akçasını ruhbânların ihrâcât-ı lâzimesine sarf ederler idi. Hakîkatda ol ruhbânların cihet-i ma'îşetleri ancak bu iki tılsımın hâsılından olup rüzgâr geçirürler idi.

El-kıssa: Yanko bin Madyân âdet-i âdyân üzre câm-ı gurûr ile mest ve igvâ-yı iblîs ile put perest olup irtikâb-ı menâhi ile müstehâk-ı gazab-ı İlahi oldu. Ya'ni ki Hazret-i Kird Gâr ve Kakhâr ve Perverdîgâr ve Müntekîm ve Cabbâr ol zümre-i zamîme-i bed girdâra hışm edüp bu cem'iyetleri gününde nâ-gühân berbâd-ı akîm ve sarsar-ı nesîm peydâ olup şiddetle bir yağmur yağdı ki Nuh tûfânından nişân verdi ve der-akab bir zelzele-i azîme dahi vâki olup havflarından ol dîr-i kebîre girüp sığındılar ve tepelerinden i'tikâd-ı fâsidlerince istimdâd ümîdinde oldular. Ol zelzele-i azîmenin

* Âl-i İmrân: 3/29, Haşr: 59/6, Enfâl: 8/41: "Allah herşeye kadirdir".

te'sîrinden kilîsânın kubbesi ve der ü divârı bi-l-küllîye münhedim olup içinde bulunan müşrikîn ve Yanko dedikleri bî-dîn ve beğleri ve hüddâmı nâmındaki melâ'în bir uğurdan helâk olup ol dalâlet pîşelerden ferd ü ahad kalmadı. Hâlen Atmeydânı'ndaki sarây ol dîr-i kebîrin yerinde binâ olunmuşdur. Devr-i Süleyman'da hâsodâ başlıktan Vezîr-i A'zam olan Makbûl İbrahim Pâşâ binâ ettiği saraydır ki kendü dahi ind-et-tahkîk Yanko bin Madyân neslindedir. İskender-i Rumî bu sâlda vucûda geldi diyü rivâyet olunur.

Bundan sonra kırk yıl mikdârı ol şehri ma'mûr harâb kalup mecma-ı haşerât ü vuhûş ü tuyûr oldu. Ol etrâfda sâkin olan halk bu kazâyı İlâhîyi çünki gördüler ibret-beyn olup ahîr memleketlere dağıldılar. Şehir böyle harâb kaldı. Yanko'nun Bozantin nâm bir oğlu var idi. Ol mahalde anda hâzır bulunmayup ancak ol halâs olmuş idi. Engürüs diyârına azm edüp anda istiklâl üzre pâdişâh oldu. Ol diyâra gitdikde Tuna'dan geçerken belinden kılıcı suya düşüp her çend ki cüst ü cû etdiler bulunmadı. Ol kılıç Şeddâd'dan kendüye irsîla intikâl etmiş idi ve uzunluğu on beş karış ve kabzası ve bâlçâğı üç karış idi. Âkıbet sultân-ı firdevs mekân Sultân Bâyezîd Han (الرحمة و الرّدوان) عليه * devrinde Tuna balıkçıları balık avlar iken ağları Tuna dibinde ol kılıcın bâlçâğına ilişir ve çeküp çıkarırlar görmüşler ki bir azîm kılıçtır bir bâzîrgâna satarlar ucundan üç karış yeri paslanıp çürümekle ol bâzîrgân ıslâh etdirmiş idi. Sultân Bâyezîd Han dergâhından bir mühimm için Engürüs'e elçi varup ol kılıcın evsâfı elçinin mesmû-i olıcak bâzîrgândan satın almak istedi. Bâzîrgân kraldan havf edüp satmağa ikdâm edemeyecek elçi kraldan istîzân eyledi. Kral dahi bahâsını bâzîrgâna verüp dergâh-ı saltanat penâha irsâl edeceği hedâyâyâ zamm edüp ma'ân gönderdi. Vasıl oldukda Sultân Bâyezîd Han Frenk ve Rum ve Yunan ruhbânlarından kılıcın üzerinde resm olunan hattın mefhûmunu su'âl etmişler kimse istihrâc edemeyüp âkıbet Frengistan patriklerinden bir patrik ki mağribden gelmiş ki nice dil bilir idi. Süryâni dilince okudu. Şeddâd bin Âd'ın kılıcı idüğü zâhir olıcak Sultân Bâyezîd Hân Hazretleri şâdmân olup böyle bir kılıcın ol diyârlardan gelüp kabza-ı iktidârımıza girdiği Diyâr-ı Engürüs'e darb-ı şemşîr-i Osmanîyân ile feth olmasına işâret-i pür-beşâretdir diyü tefe'ül etdiler.

Nazm:

Bihamdillah ki ol fâl-i huceste
Zuhûr edüp adû oldu şikeste
Süleyman Hân Gâzi'nin zamânı

* Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve mekânı cennet olsun.

Olup sermâye-i emn ü emânı
Cihâda sa'y edüp ol şâh-ı dâver
Diyâr-ı Engürüs oldu musahhar
Anın dâ'ima cinân olsun makâmı
Mu'ammer ola evlâd-ı kirâmı

Nesr: Mezbûr Bozantin Engürüs Vilâyeti'nde kırk yıl taht-nişîn olup ba'dehu yine İstanbul'a geldi ve ikdâm-ı tâm edüp ta'mîrîne mübâşeret kıldı. Bu vechile ki ekseriyyâ evleri üçer dörder tabaka olup fevkânisi şimdiki yer evleri müsâbesinde ola ve sâ'irleri zîr-i zemînde yapı olup kârgirlikle istihkâm bula. Tâ ki zelzeleden ve sâ'ikadan hâlel pezîr olmayup zu'mlarınca kendülere mesken ü mâmin ola. Fî-l-hakîka ol tarîk ile binâ olunup İstanbul altını mücevvef etmek Bozantin'den oldu. Vaktaki tamâmen ma'mûr oldu. Babasının yapıdırup zelzeleden yıkılan mîlin yerine bu dahi bir mîl-i tavîl yapıdırup üzerinde bir fil sureti düzdürdü ve kendi şeklini dahi bâkırdan dökdürüp ol filin üstüne süvâr etdirdi. Zirâ ki Bozantin gâyet ile şikem hâre olmağla filden gayrı nesne ana tahammül edemez idi. Kendiyi fil üzerinde göstermeğe bâ'is bu idi. Beyt:

Âkıbet taht anı magrûr göstermeğe bâ'is eyledi
Rahmetinden Hâlik'in dûr eyledi

Nesr: Ya'ni ki ol mel'un dahi babası Yanko-yi magbûn gibi hem pûta tâpâr idi ve hem halkı kendüye secde etdirir idi. Muhâlefet edeni ol mîlden aşağıya atdırup helâk eder idi. Bu minvâl üzre ol bed fi'âl muzill ü zâl olup yüz otuz sâl hükûmet etdikden sonra evvelâ Hakk Cell ve Alâ ol melâ'îne leşker-i vebâ gönderdi. Az zamân içre ahâlî-i şehrin çoğu kırıldı.

Sâniyen bir nevrûz-i behcet efrûzda zîr-i zemînlerde iyş ü işrete meşgüller idi. Nâ-gühâni kazâ-yı asmânî zuhûr edüp bir zelzele-i azîmenin vukû'undan cümlesi genc ü defâin gibi hâk-rîz oldular. Yine İstanbul'un şehri evvelki gibi harâbe kaldı.

Ve zamân-ı İskender-i Rumî'den iki yüz altmış yıl sonra yine Bozantin neslinden Kostantin bin Alaniye nâm bir pâdişâh-ı bî-ihtişâm peydâ olup dîn-i İsâ'yı kabûl etmekle hayli şerefiyyet kesb edüp kendüye kuvvet ve kudret el verdi. Ol zamânda Kayseri'de kayâsıra evlâdından Herkil pâdişâh idi. Anın Sofya nâm bir duhter-i cemîlesi var idi. Kostantin'e ayîn-i İsâ tarîki üzre tezvîc olunup ikisi ittifakla şehir-i İstanbul'un yine ta'mîr olunmasını murâd edindiler. Rivâyet ederler ki şehir-i mezbûr harâb oldukda nice müddet hâli kalmagla içinde yılânlar ve ejderhâlar türeyüp şehrin yanına kimse yaklaşamaz idi. Bir üstâd-ı kâmil tûcdan biri birine sarılmış yılânlar

tılsımın edüp Atmeydanı dedikleri mahalde vaz' etmekle şehrin yılânları cümleten helâk oldular. Fî-l-vâki' asâr-ı binâ olan vîrânelerde yılân ve çiyân kesreti mukarrer iken ba'de'l-yevm eserleri zâhir olmadı ve bi'l-cümle bu tâ'mîr ve termîmdir ki ile-l-ân bâkîdir ve yılânlar tılsımı dahi Atmeydanı'nda mevcûddur. Nihâyet Sultân Süleyman asrında Vezîr-i A'zam makbûl ba'dehu gazab-ı pâdişâhî ile maktûl olan İbrahim Pâşâ bir gün Atmeydanı'nda cirîd seyrin edüp havâssı ile at oynadırken elinde bir topûz var idi götürüp atdı kazâ ile ol tılsıma râst gelüp bir köşesini şikest etdi. Ol zamândan berü İstanbul'da câbecâ yılân zâhir olmağa başladı. Hâlen ki zuhûr edenler dahi za'yıf ve bî-mecâl olup zarara kâdir değillerdir.

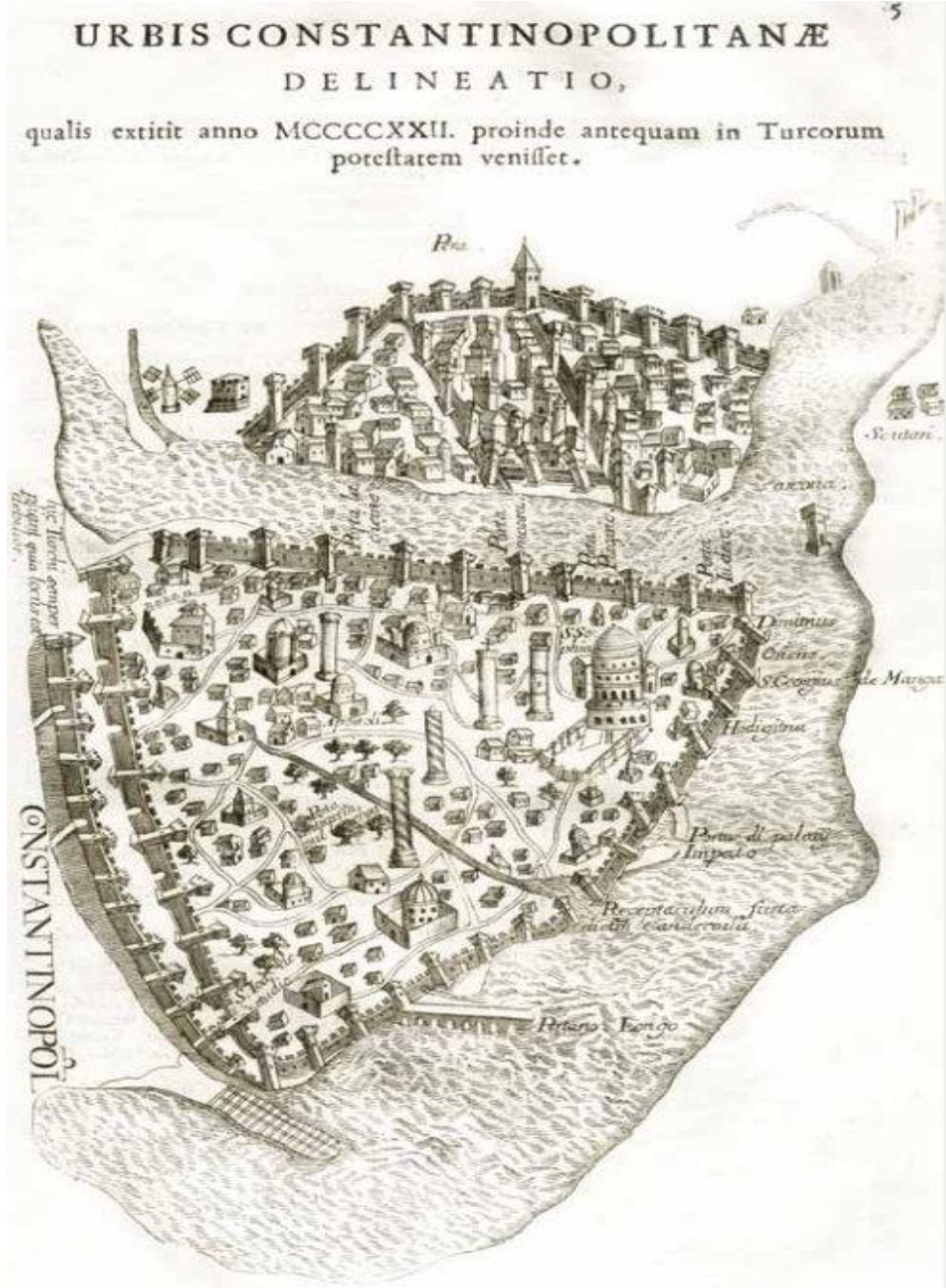
Sonuç

Yüzyıllardır önemli bir merkez olmakla birlikte birçok devlete başkentlik yapmış olan İstanbul, dünya üzerinde bulunan en kadim şehirlerden birisidir. İlk önce Grek Koloni Şehirleri, Chalcedon (Kadıköy), Chrysopolis (Üsküdar) ve Sykae (Galata)'nın kurulduğu bilinmektedir. Mevcut stratejik önemi sayesinde 330 tarihinde İmparator Costantinus tarafından başkent yapılmış olan İstanbul'un kuruluşuyla ilgili birçok efsane tespit edilmiştir. Bu efsanelerde başroldeki isimler arasında Byzas, Kral Costantinus, Hazret-i Süleyman, Yanko b. Madyan bulunmaktadır. Şehrin kurulacağı yer bazen Tanrı tarafından, bazen bir kâhin tarafından ve bazen de baş melek mikail tarafından belirlenmiştir. Hazret-i Süleyman'ın şehri kurma sebebi eşine duyduğu aşktan kaynaklanmaktadır. Bu durum diğer efsanelerle, Hazret-i Süleyman'a atfedilen efsaneler arasında büyük bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır.

17. Yüzyıl Osmanlı Tarihçilerinden Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi daha çok Solak-zâde Tarihi adıyla meşhur Nevadir'ül-Vukû isimli eserinde İstanbul'un kuruluşuyla ilgili Yanko b. Madyan'ın başrolde olduğu bir efsane anlatmaktadır. Müellif kaynağını nereden aldığını belirtmemişse de efsaneyi anlatış şekli Oruç Bey Tarihi'yle benzerlikler göstermektedir. Nevadir'ül-Vukû'ya göre şehrin kurucusu Yanko b. Madyan'dır. Yanko'nun hikayesi ile Kral Costantinus'un hikayelerinin temelde aynı olduğu söylenebilir. Her ikisi de şehrin kuruluşuyla ilgili olarak uykularında ilahi bir şekilde görevlendirilmişlerdir. Ancak Kral Costantinus şehrin kurulacağı yer hususunda araştırmalar yaparken rüyasında Tanrı tarafından yönlendirilirken, Yanko b. Madyan, olağan üstü bir şekilde, gece uyurken yatağıyla birlikte İstanbul'un kurulması istenilen yere taşınmıştır. Solak-zâde Yanko'nun günahları sonucu şehrin Allah tarafından yıkıldığına da yer vermiştir.

Şehrin kuruluşuyla ilgili efsaneler genel olarak efsanenin ortaya çıktığı dönemde insanlar üzerinde hâkim inanç yapısının niteliklerini taşımaktadır. Örneğin Byzas'ın efsanesi pagan inançlarına dayanırken, Kral Costantinus ve Yanko b. Madyan'ın efsanelerinde ehl-i kitap kaynaklı inançların etkileri belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu da efsanelerin farklı kaynaklardan beslenebilen bir olgu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmayla İstanbul'un kuruluşuyla ilgili çeşitli kaynaklarda geçen efsanelere değindikten sonra Nevadir'ül-Vukû (Solak-zâde Tarihi)'da yer alan efsaneye yer verilmek suretiyle, genel bir değerlendirme ile tarihsel olay ve olguların incelenmesinde sahip oldukları yere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

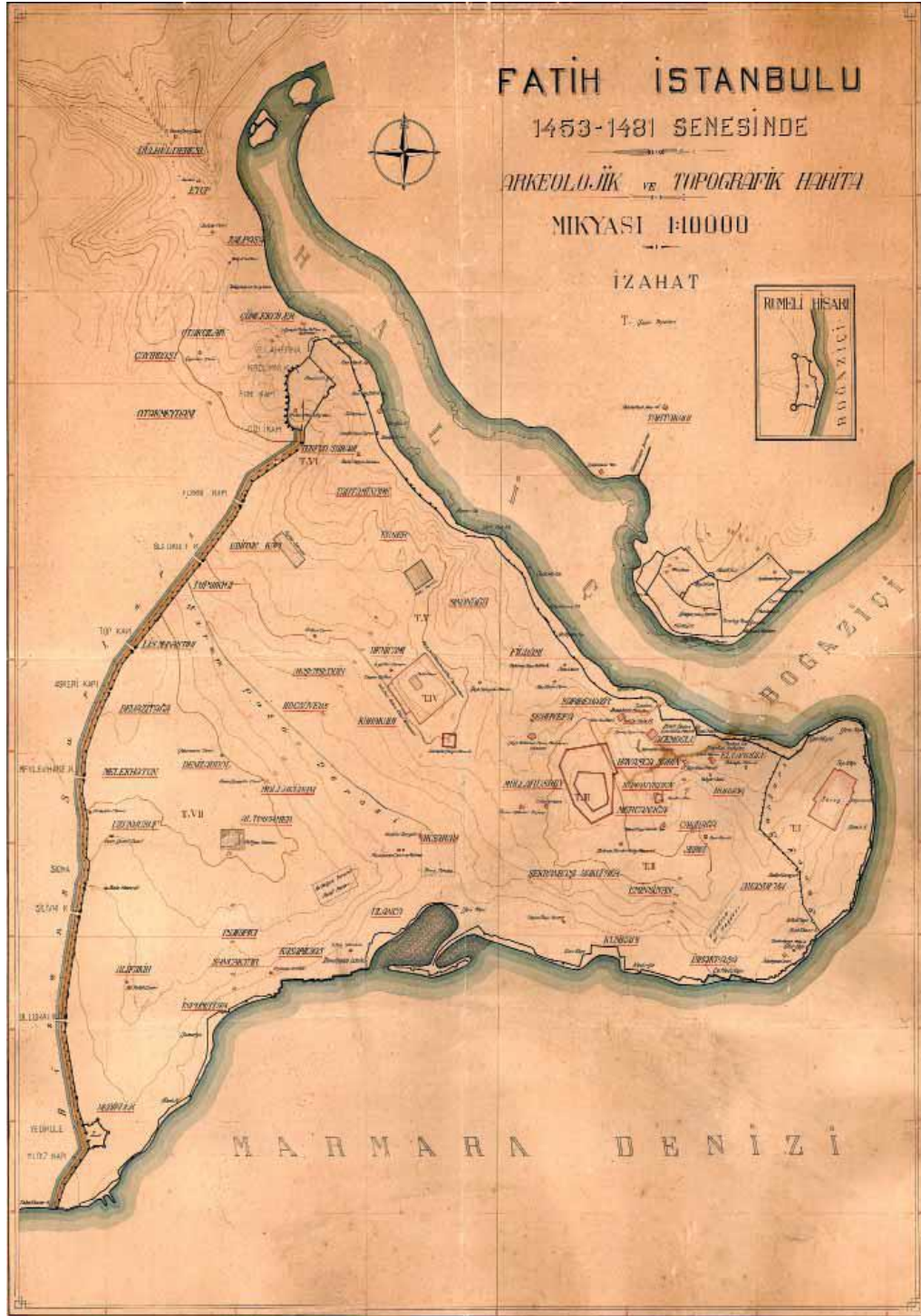
İstanbul Haritaları

Harita 1

Bilinen ilk İstanbul haritası¹⁷

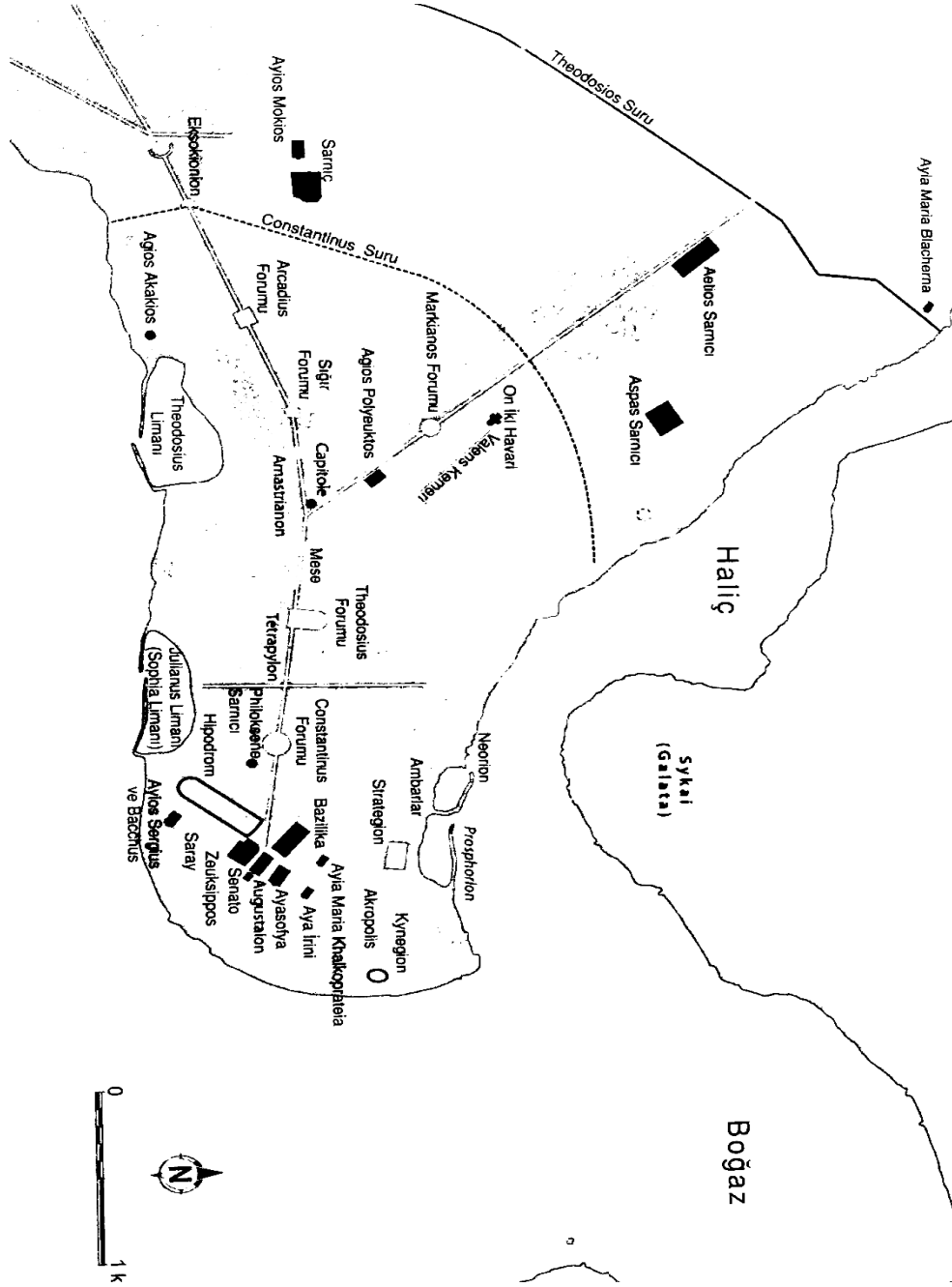
¹⁷ Bilinen ilk İstanbul haritası 1422 yılında Christoforo Buondelmonte'nin çizdiği "Constantinople" planıdır. <https://cbsakademi.ibb.istanbul/uploads/2016/05/1422-haritas-30.5.2016-111453.jpg> (06.02.2019).

Harita 2

Fatih İstanbul'u 1453-1481 senesinde Arkeolojik ve Topografik Harita /Atatürk Kitaplığı¹⁸

¹⁸ 04-15 Aralık 2012 Beyoğlu Haritaları Sergisi Kitapçığı, 11.

Harita 3
VI. Yüzyılda İstanbul¹⁹

¹⁹ Cécile Morrisson, Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641, Tercüme Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, 203.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Harita 4

Claudio Duchetti (1554-1597) tarafından çizilmiş 1570 tarihli İstanbul Planı²⁰

²⁰ Fransız Milli Kütüphanesi Online Katalogu, <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb414461376> (06.02.2019).

Kaynaklar

04-15 Aralık 2012 Beyoğlu Haritaları Sergisi Kitapçığı.

AKYÜREK, E., I. “Constantinus ve Konstantinopolis”, *Aktüel Arkeoloji*, sy. 37, 2014, 76-87.

ARSLAN, M., “Byzantion bir Kuruluş Söylencesi Efsanelerden Tarihsel Dönemlere”, *Aktüel Arkeoloji*, sy. 37, 2017, 46-55.

Christoforo Buondelmonte'nin 1422 tarihinde çizdiği “Constantinople” planı, <https://cbsakademi.ibb.istanbul/uploads/2016/05/1422-haritas-30.5.2016-111453.jpg> (06.02.2019).

ÇELİK, Z., *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

DEMİRKENT, I., “İstanbul”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 23:205-212, Ankara: TDV Yayınları, 2001.

EMEKSİZ, A., “Efsanelerin İstanbul’u, Fetih ve Fatih”, *Fatih Sempozyumları I-II (2005-2006) Bildiri Kitabı*, Fatih Belediyesi, 2007, 148-160.

Encyclopedia Britannica, “Chalcedon” maddesi, <https://www.britannica.com/place/Chalcedon> (06.02.2019).

Encyclopedia Britannica, “Üsküdar” maddesi, <https://www.britannica.com/place/Uskudar> (06.02.2019).

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillioğlu, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Sadeleştiren Tefvik Temelkuran, Necati Aktaş, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976.

Fransız Milli Kütüphanesi online kataloğu, <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb4144461376> (06.02.2019).

KUBAN, D., “İstanbul’un Tarihi Yapısı”, *Mimarlık Dergisi*, sy 5 (1970), 25-48.

MORRİSSON, C., “Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641”, çev. Aslı Bilge, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 2014.

ORTAYLI, İ., “Büyük Constantin ve İstanbul”, *Milliyet Gazetesi*, 28.05.2011, [www.milliyet.com.tr/buyuk-constantin-veistanbul/ilber-ortayli/pazar/yazardetay /29.05.2011/1395940/default.htm](http://www.milliyet.com.tr/buyuk-constantin-veistanbul/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/29.05.2011/1395940/default.htm), (07.02.2019).

Oruç b. Adil, *Oruç Bey Tarihi*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014.

Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 2015.

TRİCHT, F., Konstantinopolis'te Latin İdaresi (1204-1261), çev. Ahmet Aydoğan, Turhan Kaçar), *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Siyaset ve Yönetim I*, İstanbul B.B. Kültür A.Ş. Yay. 2016.

VIRLAN, Ö., “Byzantion'dan Konstantinapolis'e Şehrin Kuruluş Efsaneleri”, *Zeytinburnu Belediyesi Kültür, Sanat, Şehir Dergisi (zdergisi)*, <https://zdergisi.istanbul/makale/byzantiondan-konstantinapolise-sehrin-kurulus-efsaneleri-166>, (07.02.2019).

YERASİMOS, S., *Türk Metinlerinde Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1993.